

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-134>

УДК 519.23:330.59:336.02(477)

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

STATISTICAL ANALYSIS OF THE STANDARD OF LIVING OF THE POPULATION OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF FINANCIAL SECURITY

Вільчинська Олена Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8443-7397>

Гайдай Надія Вікторівна

студент,
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету

Vilchynska Olena, Haidai Nadiia

Vinnitsia Educational and Scientific Institute of Economics
Western Ukrainian National University

У статті здійснено систематизацію індикаторів, які застосовуються для аналізу рівня життя населення країни у контексті фінансової безпеки та проведено їх статистичний аналіз для населення України. Досліджено зміни номінального та реального ВВП, динаміка зміни індексу споживчих цін. Оцінено динаміку СД на одну особу, середньомісячну заробітну плату та рівень прожиткового мінімуму. Досліджені статистичні показники доходів та витрат домогосподарств, одержані кількісні та якісні характеристики їх обсягу, структури та розподілу, їх основні тенденції та структурні зрушення. Також авторами був проведений аналіз показників, які характеризують диференціацію населення за рівнем добробуту. Обґрунтовано висновки про зростання ступеня нерівності розподілу доходів між домогосподарствами. Виділені основні принципи підвищення фінансової складової рівня життя населення України.

Ключові слова: рівень життя населення, фінансова безпека, доходи, заробітна плата, сукупні витрати, децильний коефіцієнт диференціації загальних доходів, децильний коефіцієнт фондів.

Ukraine is building a socially oriented market economy with an orientation to European standards, so the indicator of the efficiency of such an economy is the high standard of living of the population. The article systematizes the indicators that are used to analyze the standard of living of the country's population in the context of financial security and carries out their statistical analysis for the population of Ukraine. Changes in nominal and real GDP, the dynamics of changes in the consumer price index were studied. The dynamics of SD per person, the average monthly wage and the level of the subsistence minimum were evaluated. An analysis of the dynamics and structure of incomes was carried out, of which 59.8% are wages, which is significantly lower than in economically developed countries. Such a situation indicates the orientation of broad sections of the population to unregistered activities, and accordingly, the spread of shadow incomes, the growth of incomes of the working population from personal subsidiary farms and individual activities. When studying the growth rates of real and nominal wages, it is observed that the growth rates of real wages are much lower than the growth rates of nominal wages, which means that real incomes of the population differ from nominal ones. In the structure of total household expenses, almost all of the family's income is spent on consumption, namely on providing food products, as well as non-food products, which restrains the development of other expenses, in particular, on education, recreation, entertainment, savings, etc. All this leads to a decrease in the well-being of households, which, in turn, affects the inefficient formation and use of their financial resources. The authors also conducted an analysis of indicators that characterize the differentiation of the population by the level of well-being. The conclusions about the growing degree of inequality of income distribution between households are substantiated. Having assessed the financial component of the population's

standard of living on the basis of the proposed system of aggregated value indicators, we came to the conclusion that the level of financial security of a person in Ukraine is quite low and unstable, far from EU standards.

Key words: standard of living of the population, financial security, income, wages, aggregate expenses, decile coefficient of differentiation of total incomes, decile coefficient of funds.

Постановка проблеми. Показником ефективності соціально спрямованої ринкової економіки є високий рівень життя населення. Рівень життя – це складний інтегральний показник, який характеризується такими складовими, як фінансова, соціо-психологічна, екологічна безпека. Оскільки ситуація у сфері фінансової безпеки перебуває у стані постійної напруги, тому наше дослідження рівня життя населення саме у цьому контексті є важливим та актуальним. Більш того, статистична оцінка рівня фінансової безпеки та виявлення основних її індикаторів вимагає уваги науковців. Постійний моніторинг та статистична оцінка її індикаторів дозволять визначити цілі та напрямки соціально-економічного розвитку України з подальшим їх поглибленням до європейських стандартів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти рівня життя населення та його аналізу досліджували зарубіжні вчені Адам Сміт, Вільям Петті, Давід Рікардо, Альфред Маршалл, Вільфредо Парето, Л. Джонсон, Алвін Тоффлера та ін. Дослідженням теоретико-методологічних аспектів рівня життя займалися такі вітчизняні вчені: С. І. Пирожков, Л. М. Черенько [1], В. П. Горин [2], Н. В. Галайко, Л. В. Єлісеєва [3], Г. М. Юрчик [4] та інші.

Дослідження рівня життя населення статистичними методами знайшли відображення в наукових працях Р. М. Моторина, Е. В. Галицької, О. І. Черняка, К. В. Вітковської [5], А. В. Сидорової [6] та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Категорія «рівень життя населення» не є новою і тривалий час досліджувалась у зарубіжних та вітчизняних наукових колах. Існують різні підходи до її тлумачення, визначення складових та оцінки системи показників, що її характеризують. Отже, виникає необхідність у систематизації індикаторів, які застосовуються для аналізу рівня життя населення країни у контексті її складової - фінансової безпеки та їх статистичному аналізі. Крім того, рівень життя є динамічною категорією, тому потребує постійного моніторингу з метою виявлення диспропорцій у її складових та здійснення корекції у відповід-

ності до цілей та напрямів соціально-економічного розвитку країни.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета даного дослідження полягає в систематизації та статистичному аналізі індикаторів, які застосовуються для аналізу рівня життя населення країни у контексті фінансової безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Рівень життя населення – це інтегральний показник, який відображає матеріальний, соціальний, культурний стан людей у певній територіальній одиниці (наприклад, країні, регіоні або місті). У відповідності до опрацьованих джерел [1; 2; 3; 4], ми виділяємо такі складові рівня життя населення, як фінансова, соціо-психологічна, екологічна безпека. Фінансова безпека – це стан матеріального становища, що характеризує не лише матеріальний добробут окремої людини, а й визначає узагальнений результат діяльності економіки країни в цілому за певний період. Для всебічного аналізу цієї складової необхідно виділити систему показників (індикаторів), що її характеризують.

Для оцінки фінансової складової рівня життя населення, узагальнюючи праці авторів [1–6], виділимо таку систему зведених вартісних показників: реальний ВВП, ВВП на душу населення; індекс вартості життя (індекс споживчих цін), доходи населення, СД на душу населення, структура доходів, рівень прожиткового мінімуму, реальна заробітна плата, квінтільний коефіцієнт диференціації загальних доходів населення та квінтільний коефіцієнт фондів, сукупні витрати населення, структура витрат.

Вихідною базою для аналізу фінансової складової рівня життя населення, визначення основних напрямів розвитку економіки країни є статистичні дані макропоказників України за 2010–2021 рр. (у зв'язку з військовим станом Державна служба статистика України припинила оновлення).

Одним із важливих показників, який відображає стан економіки в державі, а також формує уявлення про загальний матеріальний добробут населення є обсяг валового внутрішнього продукту. ВВП та особисте споживання корелюють між собою, тобто

варто розглядати ріст ВВП причиною росту матеріального добробуту і навпаки. На рис. 1 показано динаміку зміни номінального та реального ВВП України за 2012–2023 р.р. Спостерігається зниження реального ВВП у 2022р. по відношенню до 2021 р. на 11%, що зумовлено російським вторгненням та зростання на 43% у 2023 р. порівняно до 2022 р., що зумовлено адаптацією економіки до умов війни та є позитивним фактором.

Індекс вартості життя ототожнюється з індексом споживчих цін (ІСП). Індекс споживчих цін показує зміну в часі вартості підтримки певного рівня життя населення та належить до найважливіших інструментів практичного регулювання різних видів грошових доходів населення, визначення соціально-економічної політики країни в цілому, є основою для здійснення компенсаційних заходів, спрямованих на соціальний захист громадян, індексації грошових доходів та заощаджень населення [1]. З рис. 2 відмітимо, що у 2022 р. спостерігається зростання ІСЦ в порівнянні з 2021 р. і становив 126,6%, а у 2023 р. у порівнянні до 2022 р. ІСЦ зменшився і становив 105,1%.

Дохід є одним з основних показників при дослідженні фінансової складової рівня життя населення. На рис. 2 відображено доходи населення України за 2010–2021 рр.

В Україні дохід населення за 2021 рік склав 4863519 млн. грн., порівняно з 2020 роком зріс на 20%, а порівняно з 2019 – майже на 30%.

При оцінці матеріального становища населення важливим елементом комплексного дослідження виступає аналіз структури доходів. Оцінимо детальніше структуру сукупних доходів домогосподарств України за місяць у розрахунку на одне домогосподарство (рис. 4).

З рис. 4, ми бачимо, що основу доходів населення у 2021 році складає заробітна плата – 59,8% сукупного доходу, порівняно з 2020 роком, де вона становила 47,6%, ми спостерігаємо зріст частки заробітної плати у сукупному доході населення. Слід зауважити, що в економічно розвинутих країнах частка заробітної плати в структурі доходів населення повинна становити 65–80%, в Україні ця часта значно нижча.

Така ситуація свідчить про орієнтацію широких верств населення на незареєстровану діяльність, а відповідно поширення тіньових доходів, зростання доходів працездатного населення від особистого підсобного господарства та індивідуальної діяльності. Для країни ці результати призводять до бідності країни, та занепаду економіки.

Рівень заробітної плати як соціально-економічна категорія є основним джерелом доходів

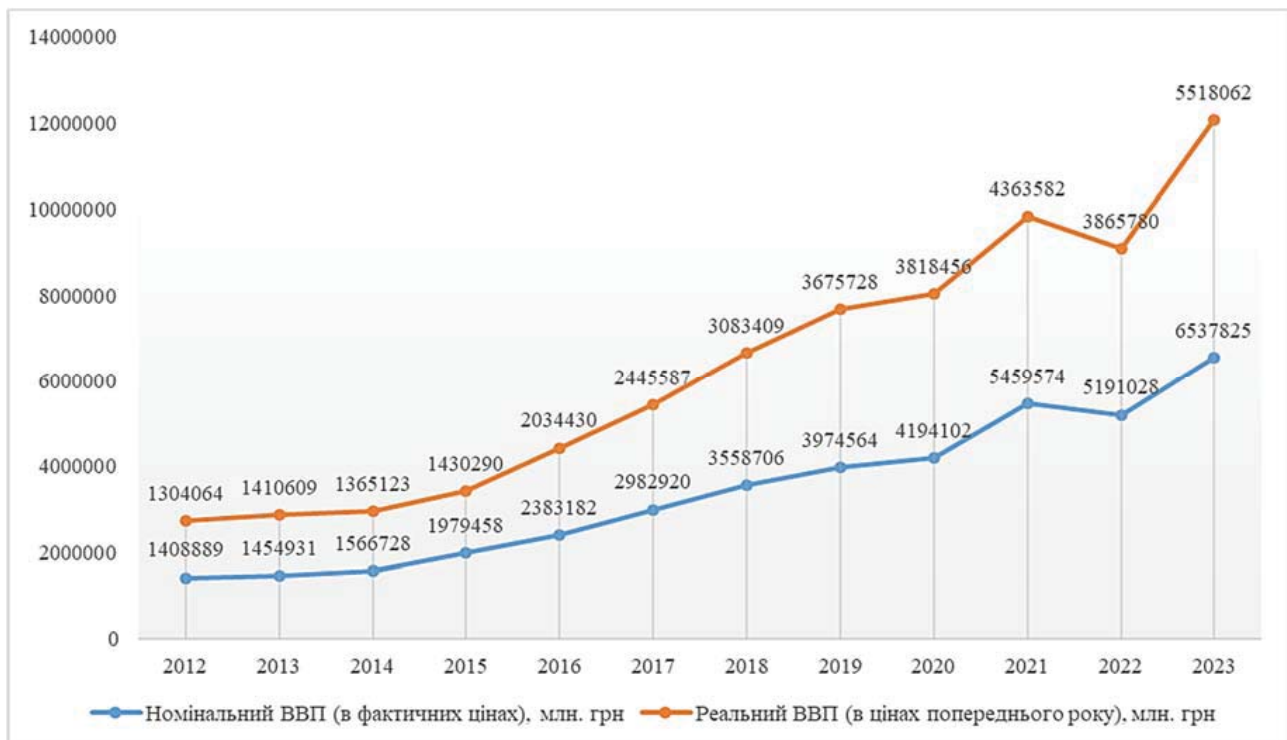

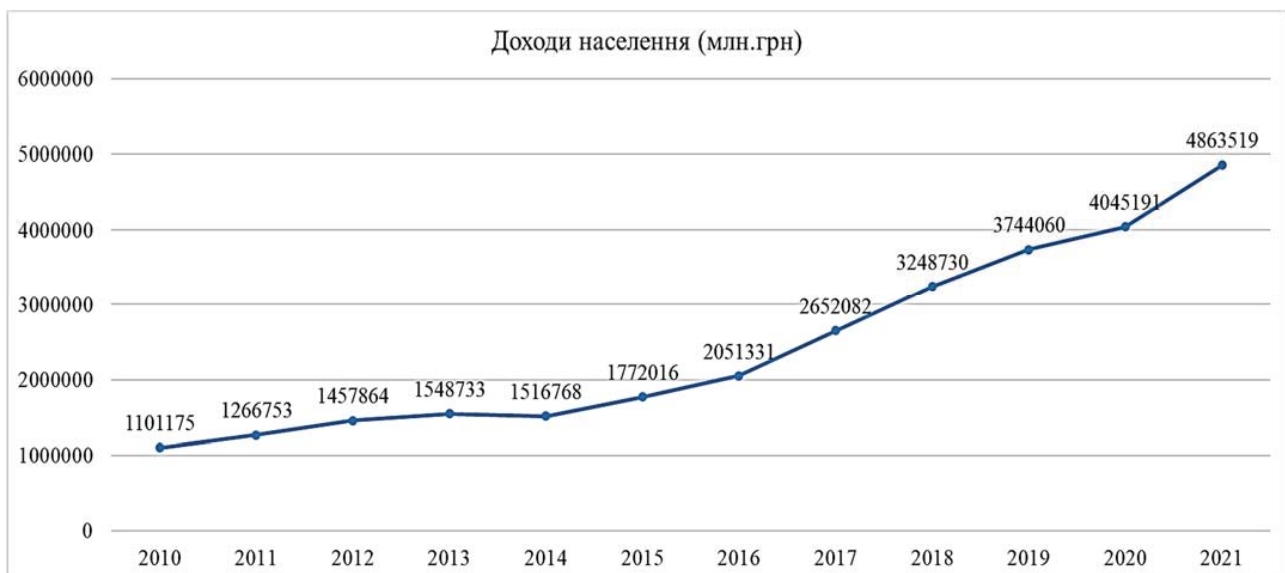
Рис. 1. Динаміка зміни номінального та реального ВВП України

Джерело побудовано авторами на основі [7]

Рис. 2. Динаміка зміни індексу споживчих цін України 2010–2023 рр.

Джерело побудовано авторами на основі [7]

Рис. 3. Динаміка зміни доходу населення України

Джерело побудовано авторами на основі [7]

зайнятого населення і значною мірою характеризує матеріальний стан членів суспільства. Розглянемо динаміку темпів зростання/зниження номінальної та реальної заробітної плати населення України 2010–2021 рр. (рис. 5). З рис. 5 спостерігається, що темпи зростання реальної заробітної плати значно нижчі, порівняно з темпами зростання номінальної заробітної плати, що означає, що реальні доходи населення відрізняються від номінальних.

Оцінимо динаміку наступних індикаторів фінансової безпеки: СД на одну особу, середньомісячну заробітну плату та рівень прожиткового мінімуму (рис. 6). У 2022 р. порівняно

до 2020р. величина СД на одну особу зросла на 17%, середньомісячна заробітна плата зросла на 21%, рівень прожиткового мінімуму зріс на 8%.

При аналізі рівня життя, також слід проаналізувати диференціацію доходів населення. Диференціація доходів населення – це різниця в доступі до власності та влади різних класів, соціальних груп та верств населення в межах певної економічної системи, що відображається в рівні її доходів.

Показниками диференціації доходів населення є індекс Джині, децильний коефіцієнт диференціації загальних доходів населення та децильний коефіцієнт фондів.

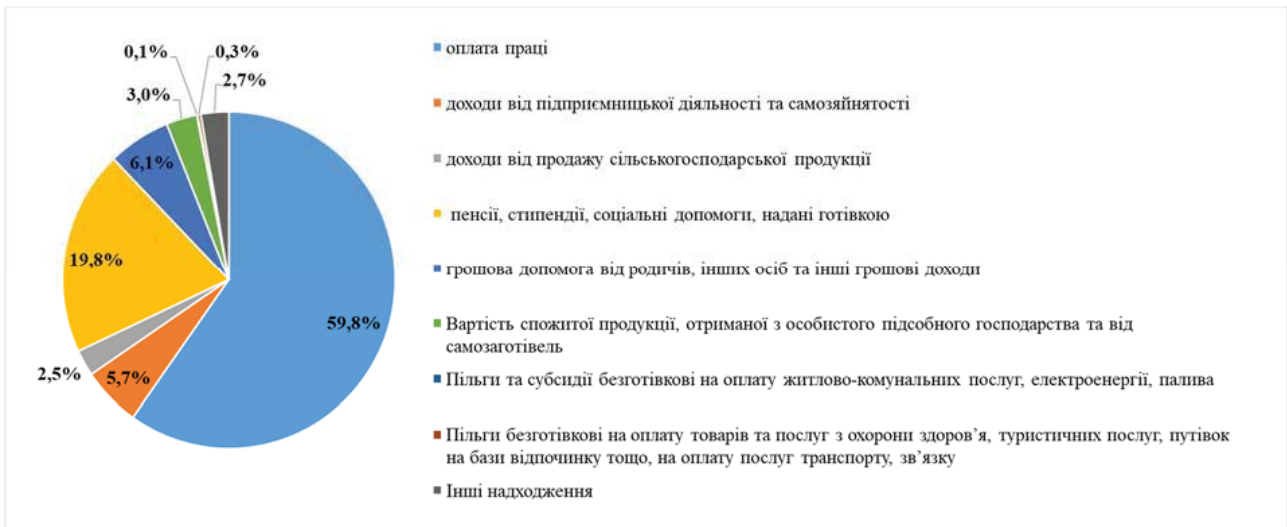

Рис. 4. Структура сукупних доходів населення України у 2021 році

Джерело побудовано авторами на основі [7]

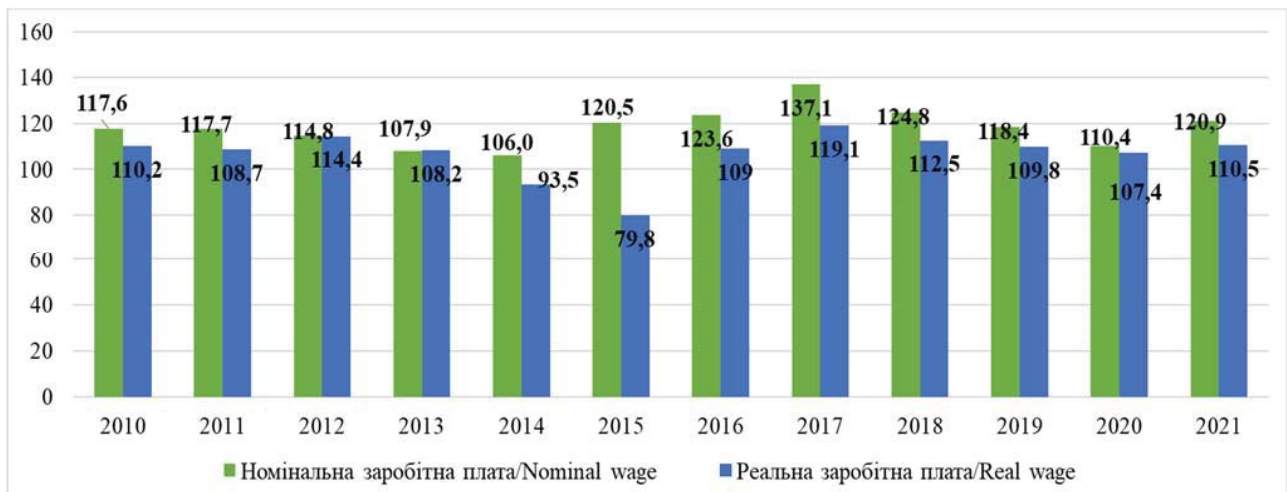

Рис. 5. Динаміка темпів зростання/зниження номінальної та реальної заробітної плати населення України 2010–2021 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі [7]

У 2021 році децильний коефіцієнт диференціації доходів становив 3,5 раз (табл. 1), тобто, рівень доходів у групі населення з вищими доходами у 3,5 раз вищий за рівень доходу у групі населення з нижчими доходами. Порівняно з 2020, де показник становив 3,3 раз, ми спостерігаємо збільшення нерівності між групами населення.

Децильний коефіцієнт фондів – це співвідношення сумарних доходів 10% найбільш та 10% найменш забезпеченого населення.

Децильний коефіцієнт фондів у 2021 році залишається високим становить 5,4 разів (табл. 1). Тобто, доходи найбільш забезпеченого населення перевищують доходи найменш

забезпеченого населення у 5,4 разів. Порогове значення показника не повинен перевищувати 6–8 разів, тобто не є критичним.

Індекс Джіні відповідно коливався у межах 0,221–0,253 та мав тенденцію до збільшення. Тобто, відповідно до табл. 1 з 2018 по 2021 роки наша країна характеризувалася зростанням ступеня нерівності розподілу доходів між домогосподарствами. Зважаючи цю інформацію, можна зробити висновок, що в Україні спостерігається значна соціальна нерівність. Помітна нерівність у розмірі доходів населення спричиняє значне гальмування економічного зростання у країні, за рахунок зменшення попиту на товари та послуги,

Рис. 6. Динаміка основних показників, що визначають рівень фінансової безпеки особи 2010–2021 рр.

Джерело побудовано авторами на основі [7]

Таблиця 1

Коефіцієнти диференціації доходів населення [7]

Роки	2018	2019	2020	2021
Коефіцієнт концентрації (індекс Джині)	0,243	0,221	0,25	0,253
Децильний коефіцієнт диференціації загальних доходів населення, разів	3,0	3,1	3,3	3,5
Децильний коефіцієнт фондів (по загальних доходах), разів	4,8	4,4	4,3	5,4
Квінтільний коефіцієнт фондів (по загальних доходах), разів	3,4	3,1	3,8	3,7

через часткову неплатоспроможність певної групи населення.

Поряд із доходами, витрати на споживання виступають важливою характеристикою матеріального становища населення і розглядається як процес використання наявних ресурсів для задоволення потреб. Рис. 7 графічно відображає динаміку зміни сукупності витрат розраховане на місяць на одне домогосподарство. У 2021 році сукупні витрати за місяці в розрахунку на одне домогосподарство становили 11243,4 грн, що на 18,1% більше ніж за аналогічний період 2020 року. З цього можна зробити висновок, що в середньому сукупні витрати зросли за рахунок збільшення доходів.

Для більш детального аналізу фінансової складової рівня життя населення потрібно розглянути структуру даних витрат. На рис. 8 показано структуру витрат в середньому за місяць на одне домогосподарство.

У 2021 році частка споживчих витрат становила 91,3%, з них 48,9% становлять витрати на продукти харчування (з них 3,0% алкогольні напої та тютюнові вироби). Питома вага витрат на харчування в сукупних витратах домогосподарств є індикатором матеріального забезпечення сім'ї.

Так, домінування продовольчої складової свідчить про задоволення, переважно, первинних потреб, а непродовольчої – про зростання споживчих можливостей населення в частині задоволення соціальних потреб. З непродовольчих товарів та послуг основну частку витрат становлять витрати на житло, витрати на воду, газ, електроенергію, вони становлять 15,2%

У 2021 році витрати на одяг та взуття становили 4,8%, частка витрат на одяг і взуття в Україні загалом відповідає країнам зі схожими кліматичними умовами: у Туреччині – 7,2%, Латвії – 6%, Польщі – 5,7%, Румунії – 5,6%, Словаччині – 4,4%.

Рис. 7. Динаміка зміни сукупних витрат, побудовано авторами на основі Джерело побудовано авторами на основі [7]

Рис. 8. Структура сукупних витрат населення України у 2021 році Джерело побудовано авторами на основі [7]

ЕКОНОМІКА

Витрати українців на охорону здоров'я у 2021 році становили 4,7%, на транспорт – 4,5%. На відпочинок та культуру українці витрачають 1,7% сукупних витрат. На ресторани та готелі витрати становлять лише 1,8%, порівняно з європейськими країнами, де частка витрат на ресторани і готелі жителів Швейцарії становить 9,4%, Великої Британії – 9,7, Австрії –

12, Ірландії – 18,8%, витрати українців значно нижчі. Витрати на освіту у 2021 році становлять 1,0%. Підсумовуючи усі проаналізовані витрати, видно, що Україна не відповідає стандартам розвинутих країн, та рівень життя населення України низький та нестабільний. **Висновки.** Статистична оцінка фінансової складової рівня життя населення є інформа-

ційною базою для визначення цілей та напрямів соціально-економічного розвитку країни, розроблення орієнтовних макроекономічних показників та їх обґрунтування. Провівши оцінку фінансової складової рівня життя населення на основі запропонованої системи зведених вартісних показників, прийшли до висновку, що рівень фінансової безпеки особи в Україні є досить низький та нестабільний, далекий до стандартів ЄС. Існуюча нерівність у доходах і витратах населення потребує допомоги у вирішенні цієї проблеми з боку держав-

них органів, необхідне оздоровлення економіки, підвищення рівня реальної заробітної плати, подолання корупції, тіньової економіки, створення сприятливих умов для розвитку бізнесу. А також необхідно на державному рівні розробити та впровадити такі заходи, які б дозволили оцінити реальні доходи та витрати усіх груп населення України. У подальших дослідженнях необхідно приділити увагу систематизації та статистичному аналізу індикаторів соціо-психологічної та екологічної складових рівня життя населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Рівень життя населення України / НАН України. Ін-т демографії та соц. дослідж., Держ. ком. статистики України; За ред. Л. М. Черенко. Київ : ТОВ «Видавництво «Консультант», 2006. 428 с.
2. Горин В. П., Сидор І. П. Чинники формування доходів населення в економіці України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Економіка і менеджмент*. 2017. Вип. 24. Т. 2. С. 58–63.
3. Єлісеєва Л. В., Грисюк О. В. Проблеми розподілу доходів населення України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*. 2016. Вип. 16 (1). С. 15–17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_16%281%29_4
4. Юрчик Г. М., Самолук Н. М. Оцінювання диференціації доходів населення України з урахуванням їх тіньової компоненти. *Демографія та соціальна економіка*. 2016. № 3. С. 133–144. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2016_3_13
5. Вітковська К. В. Вибірковий метод в аналізі диференціації доходів населення. *Актуальні проблеми розвитку національної економіки на сучасному етапі: міжнародна науково-практична конференція. Секція «Сучасні проблеми статистичної методології і практики»*, 18–19 травня. Одеса: ОНЕУ, 2016. С. 10–12.
6. Сидорова А. В., Коваленко А. О. Доходи та витрати населення: статистичне оцінювання, моделювання та прогнозування. *Finane, accounting, banks*. 2017. Вип. 1. С. 154–162. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fub_2017_1_19
7. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>

REFERENCES:

1. «The standard of living of the population of Ukraine» (2006) [«Rivenzhyttya naseleennya Ukrayiny»] / NAN Ukrayiny. In-t demografiyi ta socz. doslidzh., Derzh. kom. statystyky Ukrayiny; Za red. L.M. Cherenko. Kyiv: TOV «Vydavnyctvo «Konsultant». 428 p.
2. Horyn, V. P. and Sydor, I. P. (2017) «Chynnyky formuvannia dokhodiv naseleennia v ekonomitsi Ukrainy» [Factors of population income formation in the economy of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser. Ekonomika i menedzhment*, Issue 24, vol. 2, pp. 58–63.
3. Yelisiyeva, L. V. and Hrysiuk, O. V. (2016) «Problemy rozpodilu dokhodiv naseleennia Ukrainy» [Problems of income distribution of the population of Ukraine] *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Ser. Ekonomichni nauky*, vol. 16 (1), pp. 15–17.
4. Yurchyk, H. M. and Samoliuk, N. M. (2016) «Otsiniuvannia dyferentsiatsii dokhodiv naseleennia Ukrainy z urakhuvanniam yikh tinovoi komponenty» [Evaluation of the differentiation of incomes of the population of Ukraine taking into account their shadow component]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, no. 3, pp. 133–144.
5. Vitkovska, K. V. (2016) «Vybirkovyi metod v analizi dyferentsiatsii dokhodiv naseleennia» [A selective method in the analysis of population income differentiation] *Aktualni problemy rozvytku natsionalnoi ekonomiky na suchasnomu etapi, mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia. Sektsiia «Suchasni problemy statystychnoi metodolohii i praktyky»*, 18–19 travnia, ONEU, Odessa, pp. 10–12.
6. Sydorova, A. V. and Kovalenko, A. O. (2017) «Dokhody ta vytraty naseleennia: statystychno otsiniuvannia, modeliuvannia ta prohnozuvannia» [Income and expenditure of the population: statistical assessment, modeling and forecasting]. *Finane, accounting, banks*, Issue 1, pp. 154–162.
7. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine], Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>